

Constantin Ioan Lazu

Maramureș, Țara culturii lemnului și a tradițiilor vii

Ghid Turistic

ISBN 978-973-0-34505-6

Constantin Ioan Lazu

Maramureșul Istoric

**Țara culturii lemnului și
a tradițiilor vii**

Sighetu Marmăției 2021

Cuprins

Maramureșul Istoric. Prefață.....	6
Top 10 Obiective turistice.....	8
I. Informații generale despre Maramureșul Istoric.....	11
1. Așezare și delimitare geografică, relief, climă, vegetație și faună....	11
2. Istoria Maramureșului Voievodal.....	18
4. Credința în Maramureș.....	40
5. Credința populară, superstiții și personaje supranaturale.....	52
6. Minoritățile din Maramureșul Istoric.....	60
II. Patrimoniul cultural material.....	68
1. Cultura lemnului.....	68
2. Portul tradițional.....	79
III. Patrimoniul cultural imaterial.....	86
1. Tradiții și obiceiuri.....	86
2. Muzica și dansul tradiționale.....	100
3. Bucătăria maramureșeană.....	108
4. Viața tradițională în Maramureșul Istoric.....	115
IV. Obiectivele turistice.....	124
1. Lista obiectivelor turistice.....	126
3. Sighetu Marmăției. Capitala Maramureșului Istoric.....	128
4. Valea Izei.....	142
5. Valea Cosăului.....	161
6. Valea Marei.....	172
7. Valea Vișeuului.....	178
8. Valea Tisei.....	189
V. Călător în Maramureșul Istoric.....	194
Anexă.....	197

7. Băile Ocna Șugatag

Sarea a reprezentat, pe lângă lemn, una dintre resursele naturale importante ale acestei regiuni. După ce la mijlocul secolului trecut vechea exploatare de sare din Ocna Șugatag a fost abandonată, în minele de sare s-a infiltrat apă care, cu timpul, a devenit sărată, având una din concentrațiile cele mai ridicate de minerale din țară. Efectul ei relaxant și curativ a început să atragă tot mai mulți vizitatori. O baie în apa sărată, care contribuie la relaxarea minții și refacerea corpului, constituie o experiență de neuitat pe care trebuie să o trăiți odată ce ați ajuns în Maramureș. (p. 162)

8. Trasee montane

Maramureșul Istoric formează a doua cea mai mare depresiune a țării care este înconjurată în partea estică de munți ale căror vârfuri depășesc 2.000 m. Printre aceștia se află Vârful Pietrosu Rodnei (2303 m), cel mai înalt din Carpații Orientali.

Acești munți sunt străbătuți de numeroase trasee montane marcate care pot fi parcurse atât de avansați, cât și de amatori ai drumețiilor. Zona munților Rodnei, în

amonte de orașul Borșa și zona Munților Gutâi sunt cele mai ofertante destinații montane. Experiența drumețiilor poate fi completată de escapade culinare și culturale.

9. Pasul Prislop

Ignorată timp de aproape trei decenii din cauza stării degradate a șoselei care o străbate, trecătoarea Prislop a redevenit după reabilitarea DN 18 cea mai nouă atracție turistică din nordul țării. Fiind una dintre cele mai spectaculoase trecători montane ale României și cea mai înaltă poartă de acces în Maramureșul Istoric, Pasul Prislop oferă peisaje desprinse parcă din filmele cu troli, cavaleri și zâne. (p. 188)

10. Ateliere ale meșterilor populari din Maramureș

Atitudinea conservatoare a locuitorilor acestei regiuni a contribuit la dăinuirea unor vechi meșteșuguri, care în alte părți ale Europei mai pot fi descoperite doar în muzee. Continuitatea acestor îndeletniciri este cu atât mai importantă cu cât lucrul manual a devenit în zilele noastre o raritate. O vizită la un atelier vă relevă o lume fascinantă a artiștilor populari, fiecare având o poveste unică de spus.

I. Informații generale despre Maramureșul Istoric

1. Așezare și delimitare geografică, relief, climă, vegetație și faună

**Țara Maramureșului... „Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai“
Peisaj din Glod cu nesfârșitele șiruri de văi, dealuri și munți.**

În nordul României, unde se agață harta în cui, se află Maramureșul Istoric sau Voievodal, o regiune străveche înconjurată de munți păduroși, ale cărei trecut și cultură au fost influențate atât de așezarea geografică, cât și de mediul natural. Un demers important îl constituie delimitarea teritorială a Maramureșului, prezentat în acest ghid, care reprezintă jumătatea nordică a actualului județ Maramureș.

Din punct de vedere geo-politic, Maramureșul a constituit, datorită poziției sale geografice, o regiune de frontieră a unor regate sau imperii, aflându-se de-a lungul timpului la granița mai multor construcții politice regionale, printre care Imperiul Roman, Hanatul Mongol, Regatul Ungariei, Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic și Imperiului Țarist. Maramureșul constituie și azi o zonă de frontieră, aflându-se la granița NATO și UE.

În ceea ce privește relieful, Maramureșul Istoric este situat într-o depresiune, asemănător unei cetăți ale cărei ziduri sunt formate din munți străbătuți de nenumărate trecători.

Județul Maramureș .RO

Din punct de vedere administrativ, județul Maramureș constituie unul din cele 41 de unități administrativ-teritoriale ale României. Modelul de județe a fost preluat de la modul

Stema județului Maramureș

Județul Maramureș se învecinează la vest cu județul Satu Mare, la sud cu județele Sălaj, Cluj și Bistrița Năsăud, la est cu județul Suceava, iar la nord cu Ucraina și anume cu regiunea Transcarpatia, unde locuiește și astăzi o importantă comunitate de români maramureșeni care păstrează încă vechi tradiții și obiceiuri românești.

Din punct de vedere al zonelor folclorice, județul Maramureș cuprinde, pe lângă partea sudică a vechiului Voievodat al Maramureșului, cunoscut ca Țara Maramureșului, încă două regiuni folclorice, Țara Lăpușului și Țara Chioarului, dar și o parte a Țării Codrului care se întinde și în județele adiacente Satu Mare și Sălaj.

Capitala județului Maramureș a fost stabilită în anul 1968 în Baia Mare care ulterior a beneficiat de un ritm accelerat de dezvoltare, devenind un centru economic important în nordul țării și, în ultimii ani, un punct turistic însemnat datorită arhitecturii urbane și a muzeelor atractive, precum cel de Mineralogie.

Numărul locuitorilor județului este, conform recensământului din anul 2011, de 472.117 locuitori, situându-se pe locul 16 în țară. Din punct de vedere administrativ, județul Maramureș este împărțit în comune și orașe cuprinzând 246 de localități, dintre care două municipii, 11 orașe și 63 de comune. Suprafața acestuia este de 6.304 km², ceea ce reprezintă 2,65% din suprafața totală a României, aflându-se pe locul 15 în țară.

Granițele geografice și culturale ale Maramureșului Istoric

Maramureșul prezentat în paginile acestui ghid reprezintă doar jumătatea nordică a actualului județ Maramureș și aproximativ o treime din vechiul Voievodat al Maramureșului, partea care se află astăzi în România. Celelalte două treimi de la nord de Tisa se află în Ucraina.

Voievodatul Maramureșului a supraviețuit ca structură geografică și administrativă, de la primele menționări documentare până la Conferința de Pace de la Paris încheiată în anul 1920 care a urmat Primului Război Mondial. Atunci Maramureșul a fost împărțit între Regatul României și nou înființatul stat cehoslovac.

Granițele geografice ale Maramureșului prezentat în ghid, care reprezintă aproximativ jumătate din suprafața județului Maramureș și 1,4% din suprafața României, sunt constituite din munți. Doar în partea nord-vestică granița este pe râul Tisa care până în anul 1920 reprezenta coloana vertebrală a întregului Maramureș, în ea vărsându-se toate apele curgătoare importante ale regiunii. În est se află cei mai înalți munți, și anume Munții Rodnei, care cuprind cel mai înalt vârf din Carpații Orientali (Pietrosul Rodnei 2303 m). În nord-est se află Munții Maramureșului pe a căror arie se află unul dintre cele mai mari Parcuri Naturale din țară, „Parcul Natural Munții Maramureșului” care se întinde pe o suprafață de peste 130.000 hectare. În partea sudică granița este alcătuită, de la vest înspre est, de lanțul muntos Oaș-Gutâi-Țibleș.

Frontiera geografică a Maramureșului Istoric a constituit de-a lungul secolelor și una culturală, deoarece în întreaga regiune a fost dezvoltată o cultură tradițională unică, ce și-a păstrat până astăzi originalitatea. Influențele culturale ale altor regiuni folclorice, vecine sau mai îndepărtate, au fost neînsemnate. Maramureșenii, oameni obișnuiți cu viața aspră specifică zonelor montane, au transmis din generație în generație aceleași tradiții și obiceiuri și aceleași meșteșuguri pe care le-au primit moștenire de la părinți, încercând permanent să le îmbogățească. Totuși, asemănări în ceea ce privește portul și muzica există cu Țara Oașului, astăzi în județul Satu-Mare și în ceea ce privește bisericile vechi de lemn cu zona Lăpușului, partea sud-estică a județului Maramureș.

De știut: Așezarea geografică a Maramureșului Istoric în centrul Europei

Se poate afirma că Maramureșul Istoric se află din punct de vedere geografic în centrul Europei, situându-se la o distanță aproximativ egală față de coasta Irlandei în vest, de vârfurile munților Urali în est, de Peninsula Scandinavă în nord și Insula Creta în sud. Punctul care marchează echidistanța dintre extremitățile continentului European se află la aproximativ 20 km de orașul Sighetu Marmăției în orașul Rahău, pe malul drept al Tisei, în actuala Ucraină, teritoriu al vechiului Voievodat al Maramureșului. Acesta a fost marcat printr-o bornă în secolul al IX-lea de Societatea Geografică a Imperiului Austro-Ungar.

Relieful

Din punct de vedere al reliefului, Maramureșul Istoric constituie o depresiune intra-montană cu înălțimi medii de 800 de metri situată la extremitatea nordică a Carpaților Orientali, fiind mărginită de Munții Maramureș la est și nord est, Munții Rodnei la sud-est și lanțul montan de origine vulcanică Oaș-Gutâi-Țibleș la vest și sud-vest. Cel mai înalt vârf al Munților Maramureșului se află pe teritoriul de azi al Ucrainei, vârful Hovârla 2.061 m, iar în România este vârful Farcău 1.957 m. În Munții Rodnei pe teritoriul Maramureșului Istoric se află cel mai înalt vârf din Carpații Orientali, vârful Pietrosul Rodnei 2.303 m. Înălțimea medie a munților situați în partea sudică scade treptat dinspre est spre vest odată cu apropierea de Câmpia de Vest.

Relieful depresiunii Maramureșului este foarte fragmentat, fiind alcătuit din dealuri line, uneori mai înalte, care creează impresia unor șiruri de văi și dealuri nesfârșite. Văile râurilor care o străbat creează adevărate culoare străjuite de terase de eroziune și acumulare denumite „poduri” și care adesea sunt fragmentate de pârauri.

Depresiunea Maramureșului este a doua cea mai întinsă din țară, având o lungime de aproximativ 75 km și o lățime de 20 km, fiind străbătută de la est la vest de râurile Iza și Vișeu.

Pe teritoriul Maramureșului Istoric se află peste 100 de izvoare minerale care încă nu au fost amenajate și introduse în circuitul turistic. Astfel de izvoare se găsesc la Borșa, Vișeu de Sus, Săpânța, Oncești, Botiza și Glod. De asemenea, regiunea deține peste 10 izvoare cu apă sărată în Săliștea de Sus, Slătioara, Poienile Izei, Dragomirești, Ocna Șugatag sau Coșțiu.

Maramureșul Istoric ascunde numeroase peisaje pitorești. Pentru a le descoperi, trebuie să parcurgeți uneori trasee montane sau să urcați pe dealurile care împrejmuesc văile Maramureșului.

Clima

Relieful specific zonei montane și situarea la o distanță geografică apropiată față de țărmurile mediteraneene însorite înspre sud și țărmurile umede ale Mării Nordului determină clima regiunii. Cu toate că Maramureșul Istoric se află sub o climă continental temperată, în ultimii ani au fost frecvente temperaturi mai ridicate față de mediile anuale.

Deși temperatura medie a celei mai calde luni a anului, iulie, nu depășește, conform statisticii, 19-20 grade Celsius, în ultimii ani au fost înregistrate perioade lungi mult mai calde, temperaturile diurne specifice unei zile de vară prelungindu-se uneori până spre mijlocul toamnei.

Canitățile de precipitații sunt printre cele mai ridicate din țară, de aproximativ 900-1.000 mm precipitații pe an în zona montană, ceea ce a dus la refacerea rapidă a ecosistemelor atinse de defrișări. Cu toate acestea, în ultimii ani au fost întâlnite perioade mai lungi de secetă. De asemenea, troienile nelipsite de zăpadă s-au lăsat uneori așteptate până spre sfârșitul lunii decembrie, deși zăpada se așternea de obicei încă din luna noiembrie în depresiunea Maramureșului.

Vegetația

Maramureșul Istoric, al cărui relief montan și depresionar influențează bio-diversitatea prezentă pe întreg cuprinsul său, este cunoscut pentru pădurile sale dispuse pe munții și dealurile nesfârșite care, pe lângă văile întinse, oferă peisaje de poveste.

Datorită existenței unei diferențe de nivel de peste 2000 m între cea mai joasă zonă a Maramureșului Istoric situată pe Valea Tisei și vârfurile cele mai înalte din Munții Rodnei se poate observa o etajare a vegetației în funcție de altitudine. În partea sa estică, mai înaltă, întâlnim un etaj alpin spectaculos în Munții Rodnei și insular în Munții Maramureșului situat între 1900 și 2300 m, unde pot fi admirate specii de plante ca rugina, păiușul sau clopoțelul alpin.

La următorul etaj, cel subalpin, care coboară până la 1600 m întâlnim specii de plante ierboase, tufe, arbuști și, sporadic, arbori. Printre acestea se numără afinul, merișorul, jneapănul, țapoșica și mai rar ienupărul. Etajul cuprins între 1000 și 1600 m, denumit și al coniferelor, este acoperit de păduri de molid și brad, dar uneori și de paltin și scoruș.

Spectaculoasa vegetație alpină și subalpină din Munții Rodnei. În prim plan se află zămburul, unul dintre cele mai rare specii de conifere din țara noastră și din Europa.

Pădurile de foioase în care predomină fagul acoperă munții și dealurile care se află îndeosebi în partea central-vestică a regiunii, mai joasă. Pe suprafețe mai restrânse cresc și carpen, frasin, ulm, stejar, gorun, pin, larice, mesteacăn, dar și alun și soc. De asemenea, pe suprafețe întinse, se interpune pădurea de amestec care toamna ne încântă cu peisaje viu colorate în nuanțe verzi și cărămizii.

Existența unor mari cantități de lemn de înaltă calitate a contribuit la dezvoltarea unei culturi unice a lemnului care fascinează și astăzi. Pădurile acoperă și astăzi aproximativ jumătate din suprafața Maramureșului Istoric. Până în secolul al IX-lea, peste 90% din suprafața acestuia era acoperită de păduri. Creșterea permanentă a populației a dus la tăierea unor suprafețe însemnate de pădure și transformarea lor în fânețe și teren arabil. Prezența pășunilor alpine și subalpine favorizează creșterea ovinelor.

Numeroase specii de flori sălbatice prezente în zona alpină printre care floarea de colț, orhidea sălbatică, bujorul de munte, bulbucii de munte sau narcisele, sunt protejate. Unele flori formează în perioada în care înfloresc covoare viu colorate, care uneori se întind pe mai multe hectare.

Pășunile și fânețele formează primăvara covoare viu colorate de flori

În fânețele și pășunile montane cresc până la 40 de tipuri de plante pe fiecare metru pătrat. Această floră spontană bogată și variată reprezintă o resursă importantă pentru crescătorii de animale. Această hrană contribuie la un gust deosebit al laptelui și al produselor lactate, dar și al cărnii. Din punctul de vedere al nutrienților, dar și al mediului nepoluat din care provine, laptele poate fi considerat un remediu natural în sine.

Pădurile constituie și astăzi o sursă de hrană importantă pentru locuitori, unde pot fi culese numeroase tipuri de ciuperci, fructe de pădure, îndeosebi afine și zmeură. De asemenea, în poieni cresc numeroase plante medicinale care sunt folosite și astăzi pentru diferite afecțiuni ușoare.

Fauna

Maramureșul Istoric se remarcă printr-o faună foarte bogată specifică zonei montane și submontane. Pe lângă numeroasele animale sălbatice mari ca ursul brun, căpriorul, lupul, cerbul sau capra neagră, întâlnim un număr impresionant de specii de mai mici dimensiuni, cum sunt râsul, pisica sălbatică, vidra, jderul, nevăstuica, viezurele, veve-rița, lilieci, dar și numeroase reptile și zeci de specii de păsări.

Uliu Șorecar este întâlnit în întreg Maramureșul Istoric

Răurile care în ultimele decenii ale perioadei comuniste au fost masiv depopulate de pești din cauza poluării miniere, iar după 1989 de rumegușul rezultat din prelucrarea lemnului, au început să constituie din nou habitate pentru numeroase specii de pește (păstrăv, lostrită, lipan, mreană vânătă, clean dungat, scobar). De asemenea, un număr însemnat de specii de reptile, printre care vipera sau șopârla de munte, șopârla cenușie, șarpele de casă sau amfibieni ca tritonul carpatin își duc existența pe aceste meleaguri.

Cel mai spectaculos animal sălbatic este cerbul, care poate fi întâlnit pe potecile de munte, îndeosebi în munții Maramureșului. Un alt animal sălbatic care populează pădurile Maramureșului este ursul brun, care ca și lupul, poate fi întâlnit în zonele înalte. Capra Neagră este stăpâna culmilor înalte ale munților Rodnei. Dintre animalele de mai mici dimensiuni se remarcă râsul, care, cu urechile sale țuguiate și cu privirea sa fixă, stărnește admirație pentru cine reușește să-l surprindă în pădure. Este un animal care se ascunde foarte bine. De asemenea, marmota alpină care trăiește exclusiv în munții Rodnei, reprezintă un animal mai rar întâlnit. Alte animale care populează pădurile în părțile mai joase din regiune sunt vulpea și porcul mistreț.

Un habitat deosebit îl reprezintă zonele mlăștinoase și turbăriile din Munții Gutâi, unde trăiesc numeroase tipuri de reptile și amfibieni specifice zonelor umede.

Maramureșul Istoric reprezintă un paradis pentru păsări, deoarece există încă numeroase suprafețe de pajști, fânețe și teren arabil care nu au cunoscut chimicalele și reprezintă un habitat prietenos pentru insecte, reptile și rozătoare, sursele de hrană ale acestora. În zona alpină și subalpină sunt prezente specii de păsări care impresionează prin mărimea și penajul lor, cum sunt acvila de munte, cocoșul de mesteacăn, cocoșul de munte, uliu porumbar, uliu păsărar, corbul, bufnița, ciocănitore de munte sau ierunca. În zonele mai joase găsim păsări de mai mici dimensiuni care primăvara impresionează prin cântul lor, cum sunt mierla, gaița, sticletele, privighetoarea ș.a. Berzele sunt și ele tot mai prezente.

**Dragoș Vodă, întemeietorul Țării Moldovei, înfruntând zimbrii
(Monument din Câmpulung Moldovenesc, județul Suceava)**

2. Istoria Maramureșului Voievodal

Se spune că maramureșenii au îngenunchiat de-a lungul istoriei doar în biserică, luptându-se sau răzvrătindu-se împotriva celor care au vrut să-i îndepărteze de la identitatea și credința moștenită de la înaintașii lor și a celor care au vrut să le răpească pământul muncit cu multă trudă timp de secole.

Maramureșul Istoric prezintă o caracteristică aparte în România în ceea ce privește studierea trecutului său. Păstrând intactă structura administrativă și întinderea teritorială moștenită de pe vremea vechiului Voievodat al Maramureșului timp de aproape 8 secole, de la prima atestare documentară din anul 1199 și până la finalul Primului Război Mondial, istoria acestei regiuni poate fi urmărită separat și unitar. Evenimente politice importante ca transformarea Maramureșului într-un comitat al Regatului Ungariei de-a lungul secolelor XIV-XVI, includerea sa în anul 1538 în cadrul Transilvaniei după căderea Ungariei sub turci sau înglobarea sa în Imperiul Habsburgic spre sfârșitul secolului al XVII-lea nu au alterat unitatea și structura sa teritorială. A fost modificată însă structura etnică, partea nordică fiind slavizată în perioada medievală, îndeosebi prin colonizări.

După Primul Război Mondial însă structura teritorială a fost modificată, Maramureșul fiind împărțit în două entități teritoriale distincte, având ca linie de demarcație râul Tisa.

Originea numelui *Maramureș*

Originea numelui acestei regiuni istorice este, la fel ca multe altele, disputată între istorici, astfel că nu există încă o părere unanim acceptată. Așadar, există numeroase variante pentru proveniența numelui **Maramureș**. Adesea este legat de cuvântul *marmură*, cu toate că în zonă nu există cariere importante de marmură, iar în cele existente la Borșa, Repedea și Săcel nu este de calitate superioară. De asemenea, nu s-au descoperit urme ale utilizării acestora în construcții sau monumente religioase, regiunea fiind cunoscută pentru construcțiile din lemn.

Profesorul și istoricul Marian Nicolae Tomi a susținut, aducând în sprijinul său argumente lingvistice, că numele ar fi compus din două componente și anume **Mara** și **Mureș** și că ar proveni de la râul Mara care până în secolul al XVI-lea a fost denumit „Maramureș”, după cum apare în vechile documente emise de cancelaria Regatului Ungariei, pentru prima dată într-o diplomă din anul 1349.

Cuvântul *Mara*, susține Marian Nicolae Tomi, este folosit în limbile indo-europene cu înțelesul de sare, apă sărată sau câmp sărat. În Maramureșul Istoric se găsesc numeroase surse de apă sărată și minerală. Atât în antichitate, cât și mai târziu în Evul Mediu, sarea a fost prețuită în mod deosebit de către crescătorii de animale. Aceasta a fost folosită ca hrană pentru animale, pentru conservarea cămii, dar și în prelucrarea pieilor. Cuvântul **Mara** este folosit și astăzi sub diferite forme în componența numelui unor localități din întreaga lume, din Asia până în America de Sud, unde a fost descoperită sare și unde de-a lungul timpului au ajuns populații care vorbeau o limbă indo-europeană sau cu rădăcini comune cu aceasta. Așadar, această regiune cu numeroase izvoare sărate ar fi fost denumită *Mara* de către triburile tracice care au trăit pe aceste meleaguri, după unii istorici o populație geto-dacică cum sunt agatârșii, care au realizat o populare importantă a acestei regiuni în secolul al VII-lea î. Chr.

Pentru a doua parte a numelui și anume *Mureș*, Marian Nicolae Tomi susține că denumirea ar proveni de la râul Mureș, care se află la o distanță de aproximativ 200 km înspre sud și care curge prin mijlocul Transilvaniei. El susține că numele de **Mureș** ar fi fost adus în secolul al V-lea d. Chr. de o populație care s-a așezat și integrat în această regiune printre locuitorii băștinași cu care au trăit în continuare.

Izvor de apă minerală din Poienile Izei

Cei nou veniți din zona râului Mureș dinspre sud-vest, cel mai probabil prin Cheile Tătarului, cele mai accesibile în acea perioadă, s-au așezat la început de-a lungul actualului râu Mara unde se găsesc numeroase surse de apă sărată și izvoare de ape minerale, *Mara*, și au denumit râul **Mara-Mureș** adică râul *Mureș* care curge printre izvoarele de apă sărată *Mara*. De-a lungul următoarelor secole, odată cu unificarea satelor și cnezatelor într-un voievodat, numele de Maramureș a fost dat întregii regiuni.